

- Aron. Paris, Calmann - Lévy 1971, s. 97 až 120.
- Thurow, L. C.: *Education and Economic Inequality*. The Public Interest, été 1972, s. 66-81.
- Titmuss, R. M.: *Income Distribution and Social Change. A study in Criticism*. London, Allen and Unwin 1962.
- Tréanton, J. R.: *Un innovateur*. Revue française de sociologie, č. 1/1975, s. 95-102.

Petr Matějů

J. R. Gillis, Youth and History (Mládež a historie)
New York - London, Academic Press 1974, 232 s.

Ve světové, nám jazykově dostupné odborné literatuře se každoročně objevují desítky knih pojednávajících o různých stránkách života soudobé mládeže. V posledních pěti až sedmi letech patřily mezi bestsellery této literatury práce zabývající se příčinami tzv. moderních revolt mládeže - studentskými boulemi, hnutím hippies či trestnou činností mládeže nesledující individuální či skupinový materiální zisk, ale vyjadřující specifickými formami odpor vůči autoritám. Publikace tohoto zaměření se objevily v USA, Francii, Itálii, Polsku, SSSR atd. Je logické, že se jednalo o práce vycházející z odlišných teoretických a metodologických východisek, o práce zpracovávající fenomén moderní revolty mládeže v různých rovinách obecnosti.

V roce 1974 se na knižním trhu objevila další publikace s touto tematikou, práce svým přístupem k tématu i způsobem práce s fakty atypická. Její atypičnost se odráží i v základní položené otázce. Gillis si klade otázku, zda to, co se dnes chápe jako „moderní“ revolty, je fenoménem skutečně novým, či zda se jedná pouze o jednu z forem neustále se opakujícího „neklidu“ mládeže sociálně (a to zde potrhují) podmíněného. Jeho práce stojí na pomezí historie a sociologie. Autor čerpá z historie, aby pomocí historických faktů objasňoval sociální procesy; demografické údaje mu slouží jako výchozí body úvah o změnách ve společenském postavení dětí a mládeže a rozbor společenských podmínek dotahuje do roviny jejich vlivu na charakter populačních procesů. V centru jeho snahy je zodpovězení základní otázky vztahující se k „novosti“ či „modernosti“ revolt mládeže šedesátých let našeho století. S přímou odpovědí na tuto otázku se však v práci nesetkáme. Tuto odpověď si musí čtenář zformulovat sám, na základě fakt, rozborů a podnětů k zamyšlení, jež mu jsou předkládány.

Gillisova kniha se nečte snadno a snad je to především proto, že autor zvolil formu pouze nadhazování myšlenek, že čtenáře „zásobeného“ fakty donutil k neustálé konfrontaci vlastních a v knize prezentovaných názorů. Jednotlivé kapitoly, tvořící na první pohled uzavřené celky, jako by nepředstavovaly součásti monolitní stavby. Jsou to však

jednotlivá patra vícevrstevňové myšlenkové stavby, jejíž technologie má svůj přísný řád a účel.

V úvodu práce se autor zabývá vznikem mládí jako určité, sociálně podmíněné a určené fáze životního cyklu i legitimací této fáze, charakteristické určitými, sociálně podmíněnými zvláštnostmi. Souhlasím s ním plně v tom, že takto chápané mládí není fenoménem obecné platnosti, neboť v minulosti i v současnosti existovaly a existují společnosti, které neznají mládí a mládež, ale pouze děti a dospělé, dětství a dospělost. Tuto skutečnost potvrzují i jazykové rozborů docházející k závěrům, že v mnoha jazycích neexistují (v jiných jsou poměrně raného data) výrazy pro označení mládí, mládeže a že i výrazy typu mládenec, anglické boy či lad nebo francouzské garçon, v sobě nesou stopy původně jiného významu. Gillis chápe mládí jako zvláštní etapu v životě člověka, jako etapu, jejíž vznik je podmíněn historicky a sociálně a která má i historicky a sociálně podmíněnou a určenou konkrétní podobu. Takto chápané mládí má i svou vlastní historii, jejímž popis a rozbor jsou věnovány tři čtvrtiny práce.

Nejprve autor věnuje pozornost lidovým zvykům a tradicím typu vynášení smrtky, stavění májky, dožínkových a masopustních veselí, jejichž hlavními aktéry byli právě mládí lidé. Poukazuje na to, že tato aktivita byla určena pouze jedincům procházejícím fází svého individuálního mládí, že tedy mládí lidé byli považováni za jedince se specifickým společenským postavením, že tvořili specifickou skupinu „vsunutou mezi tradičně uznávané skupiny dětí a dospělých. Dále pokračuje rozбором funkce německých Gesellenverbände či francouzských compagnonnages, vytvářených především na bázi socioprofesionální příslušnosti. Odkazuje na sociálně podmíněnou nutnost zániku těchto pospolitostí, uplatňujících specifické normy chování i komunikace, pospolitostí, které měly svůj iniciativní rituál. Migrace, spjatá s urbanizací, zasahovala především věkovou skupinu 15-25leté mládeže, odcházející do měst a vytvářející tam první trvale usazené obyvatelstvo. Diskutované pospolitosti mládeže postupně ztrácely svou základnu; byly schopné fungovat jen v podmínkách převažující zemědělské výroby a nemechanizovaného zemědělství.

V další části práce se autor zaměřuje na vznik a vývoj různých spolků mládeže a na rozbor koncepcí „bratrství“ (kvakerismus, pietismus, metodismus) uplatněných například v pietistické společnosti Herrnhut v Německu či Bethlehemu v Pensylvánii. Určitá část mládeže, již Gillis označuje za intelektuální proletariát, hledala možnosti svého naplnění v okultismu a meditaci. Vzdělanou mládež devatenáctého století přitahovala i utopistická hnutí. U jiných skupin mládeže bylo možno zaznamenat jiné, otevřenější formy úniku ze stávajícího „nepřátelského“ svě-

ta. Bohémství pařížské mládeže, snad nejlépe zachycené Alfredem de Mussetem, by bylo možné kvalifikovat i jako hledání východiska ze situace, do níž byla uvržena nadpočetná vrstva vzdělanců marně hledajících uplatnění odpovídající jejich potřebám a schopnostem. Le jeunes gens de Paris měli svoje specifické normy chování: rezistenci vůči obecně uznávaným normám společenského chování, zaměření na současnost, odvrhnutí myšlenek vážících se k budoucnosti — rys až nápadně připomínající orientaci hippies.

Gillisova práce je bohatá na analýzu jednotlivých forem skupinového života. K mládeži a k projevům jejího skupinového života přistupuje diferencovaně. Základním uplatňovaným diferenciačním kritériem je třídní příslušnost. Při analýze jednotlivých forem revolt ukazuje na třídní podmíněnost i jejich forem. Hovoří-li o spolcích, má na mysli mládež studentskou, mladé lidi, jímž se dostalo vyššího vzdělání. Rozbor životních podmínek městského proletariátu devatenáctého a dvacátého století ho logicky vede k úvaze o funkci specifických skupin sdružujících sociálně deprivované, na okraj společnosti odsunuté jedince, hledající únik v alkoholismu. Revolty mládeže známé v literatuře jako *Sturm und Drang* charakterizuje jako formy „neuplatněných bílých límečků“, neuspokojených ve svých základních sociálních potřebách.

V souvislosti s analýzou moderních revolt mládeže se autor zabývá funkcí adolescence — a zde se omezuje na specificky britskou skutečnost — jako jevu časově i prostorově omezeného, jako záležitosti pouze mužské mládeže, dětí pouze či především středních společenských vrstev. Tvrdí, že výchova těchto dětí byla v osmnáctém a devatenáctém století zaměřena na formování jedinců vnitřně necelestvých, nejistých, že jejím tvůrcem byli poslušní jedinci, apatičtí vůči svému společenskému postavení, podřízení zcela škole a rodičům a že tito jedinci potřebovali adolescenci k tomu, aby se přizpůsobili životu v „normální“ společnosti. Chápe tedy

adolescenci jako období resocializace, v jejím průběhu se jedinec, znetvořený školou i rodinou, přetváří v normální bytost. Šedesátá léta dvacátého století považuje Gillis za období konce fenoménu adolescence. Adolescence v té době již ztratila svůj význam. Zmizela uzavřenost školských pospolitostí, mladí lidé získali větší práva, došlo ke koedukaci výchovy i institucí zábavy, pokročil proces demokratizace rodiny a podstatně se zlepšila i ekonomické postavení mladých lidí. Podle Gillise jsou dnešní patnáctiletí až šestnáctiletí mladí lidé psychicky stabilními, sexuálně zralými a zkušenými a jsou „schopni práce, lásky i her“ (str. 208) dříve než vstupují na univerzitu. A protože osvobození mládeže se týká především mládeže ze středních vrstev, jeví se v současné době tato mládež jako nejradikálnější, nejvíce osvobozená. Touto optikou také autor nahlíží radikalismus mládeže šedesátých let našeho století. Chápe ho jako projev zavržení adolescence jako období sociální nezralosti i jako manifestaci potřeby přehodnocení společenského postavení mládeže a její funkce. Formy manifestace této potřeby, uplatňované v současnosti, se v mnoha rysech liší od forem uplatňovaných v historii. Funkce revolt však je totožná. Mládež manifestuje své odmítání závislého statusu a marginálního společenského postavení a jí historicky vlastním způsobem tj. revoltou vůči nositelům autorit, demonstruje svou potřebu uznání společenské plnohodnotnosti.

Gillisova kniha patří mezi práce, které se nemohou jen číst, ale musí se studovat. Nebude zřejmě patřit k sociologickým bestsellerům, k pracím, které okamžitě po svém vydání vzbudí velký ohlas, ale které se brzy vyžijí. Spíše se přiřadí k pracím, které přesto, že je v nich mnohé pouze naznačeno, že obsahují mnoho polemického — polemické je především jeho pojetí adolescence, její funkce, „přidělování“ fáze adolescence pouze mládeži určité společenské vrstvy — si svou vážnost vybojujávají tím, že jsou velkým zdrojem inspirace.

Eliška Freiová